

ДЕКЛАРАЦИЈА УСВОЈЕНА НА МЕЂУНАРОДНОЈ КОНФЕРЕНЦИЈИ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА СТАРИЈИХ (ICHROR 2023) У БЕЧУ (АУСТРИЈА), ОДРЖАНОЈ ОД 29. НОВЕМБРА ДО 1. ДЕЦЕМБРА 2023. ГОДИНЕ

Учесници Међународне конференције о људским правима старијих одржане у Бечу, од 29. новембра до 1. децембра 2023. године, у организацији Федералног Министарства за социјална питања, здравство, негу и заштиту потрошача Републике Аустрије, окупили су се како би разменили мишљења о начинима унапређивања поштовања, заштите и реализације људских права старијих у постојећем нормативном оквиру људских права, као и искуства у вези са изазовима у доба дигитализације, у светлу лекција научених током КОВИД-19 и примене Циљева одрживог развоја (SDGs), те усвојили наредну Декларацију:

1. Стално потврђујући виталну улогу међународних инструмената у области људских права за очување достојанства, аутономије и благостања старијих и стално потврђујући обавезу сваке државе да поштује, штити и примењује сва људска права и фундаменталне слободе наведене у *Универзалној декларацији о правима човека (UDHR)*, *Међународном пакту о грађанским и политичким правима (ICCPR)*, *Међународном пакту о економским, социјалним и културним правима (ICESCR)* и осталим релевантним инструментима људских права.
2. Напомињући да су обавезујуће међународне одредбе о ефективној заштити људских права и фундаменталних слобода старијих фрагментисане, те да су садржане у различитим инструментима, што је процењено као неадекватно од стране тела Уједињених нација, цивилног друштва, националних институција које се баве људским правима и релевантних актера, као и да не обезбеђују један обухватан, кохерентан и интегрисан оквир. Стога је Отворена радна група за старење (OEWGA) донела одлуку на свом 13. заседању 2023. године, да идентификује потенцијалне пропусте у заштити људских права старијих и најбоље начине за њихово превазилажење.
3. Имајући у виду *Принципе за старије Уједињених нација из 1991. године*, *Бечку декларацију и програм акције из 1993. године*, *Политичку декларацију и Мадридски међународни план акције о старењу из 2002. године* и релевантне резолуције о правима старијих усвојене од

стране Генералне скупштине¹ Уједињених нација, као и Савета за људска права, који се односе на пуно уживање људских права и фундаменталних слобода од стране старијих.

4. Узимајући у обзир исходе конференција и самита Уједињених нација, као и међународних конференција одржаних у Брду код Крања (Словенија) 11. и 12. априла 2016. године, у Сантијагу (Чиле) 3. и 4. октобра 2017. године и у Бечу (Аустрија) 12. и 13. новембра 2018. године, у оном делу у ком се односе на промовисање и заштиту људских права старијих.
5. Подсећајући на *Агенду одрживог развоја 2030*, наглашавајући потребу да се обезбеди да нико не буде изостављен и препознајући виталне доприносе старијих друштвима и реализовању Агенде 2030.
6. Подсећајући на жељу да се обезбеде интереси људских права ове и наредних генерација – укључујући оне који ће у будућности бити старији – међународни оквир људских права мора промовисати и штитити права старијих на учешће и доприношење у остваривању *Наше заједничке агенде Генералног секретара УН-а*. Учесници препознају значај иницијатива попут *Самита за будућност* у обликовању света који вреднује достојанство и благостање свих, укључујући старије. Стављајући нагласак на *УН Декаду здравог старења*, ова Декларација даје приоритет повезивању људских права са здрављем и благостањем као фундаменталнима за здраво старење. Она осликава посвећеност будућности у којој свако, без обзира на године, задржава достојанство, ужива у добром здрављу и активно се укључује у друштво.
7. Потврђујући значај *Мадридског међународног плана акције о старењу из 2002. године* као инструмента за изградњу друштва међугенерациске солидарности и као политички обавезујућег оквира политике за унапређење људских права старијих и напомињући да је у *Четвртом прегледу и процени Мадридског међународног плана акције о старењу из 2002. године* (E/CN.5/2023/6) утврђено да је „много тога остало да се уради, како би се испунио циљ Мадридског плана акције о изградњи друштва за све генерације“ (параграф бб) и да би развој обавезујућег међународног правног инструмента за људска права старијих „допунио и оснажио [MIPAA] и представљао кључну ставку у промовисању и заштити права и

---

¹ Укључујући резолуције 65/182 од 21. децембра 2010. године, 66/127 од 19. децембра 2011. године, 70/164 од 17. децембра 2015. године, 75/131 од 14. децембра 2020. године, 76/138 од 16. децембра 2021. године и 77/190 од 15. децембра 2022. године (ажурирано из A/HRC/RES/48/3).

достојанства старијих, укључујући сваки наставак оквира политика о старењу“ (параграф 72).²

8. Узимајући у обзир закључке Канцеларије Високог комесара за људска права Уједињених нација (ОНСНР) објављене у *Иновираној аналитичкој студији исхода из 2012. године о нормативним стандардима међународног права људских права у вези са старијима* из марта 2021. године, ОНСНР-ов Извештај о *Нормативним стандардима и обавезама према међународном праву у вези са промовисањем и заштитом људских права старијих* из јануара 2022. године (A/HRC/49/70), припремљен у складу са *Резолуцијом 48/3* Савета за људска права Уједињених нација и ОНСНР-овим *Резимеом састанка вишеструких актера о људским правима старијих*, који је одржан 29. и 30. августа 2022. године (A/HRC/52/49).
9. Уважавајући чињеницу да је Савет за људска права Уједињених нација у својој *Резолуцији 54/13* примио к знању ОНСНР-ов извештај из 2022. године и „његове закључке о пропустима, ограничењима и недостацима постојећег међународног оквира људских права, и да је у извештају Високи комесар нагласио потребу за бржим напредовањем у правцу развијања и усвајања кохерентног, обухватног и интегративног оквира људских права“ о људским правима старијих (A/HRC/RES/54/13, преамбула параграф 20).
10. Уважавајући закључке и анализу из извештаја Независног експерта о реализацији свих људских права од стране старијих (Независни експерт) о процени стања заштите људских права старијих у свету, у ком су приказани потенцијални пропусти, недостаци и ограничења у заштити људских права старијих у бројним областима, укључујући изазове који се односе на ејџизам, старосну дискриминацију, права старијих жена, утицај КОВИД-19, право на адекватно становање, аутономију, независност, негу, слободу, у ванредним ситуацијама, катастрофама изазваним климатским променама, као и уочљиве пропусте у вези са подацима који постоје у спрези са старијима и њиховим уживањем људских права, што је навело Независног експерта да позове на усвајање правно обавезујућег инструмента у том погледу.³

---

² Кинески национални комитет о старењу: Више пажње потребно је посветити економском и социјалном развоју, како би се обезбедила боља заштита старијих. Међународна заједница и даље нема уједначено мишљење, због чега и формулисање новог оквира треба базирати на консензусу међународне заједнице.

³ Укључујући у односу на ејџизам и старосну дискриминацију (A/HRC/48/53), људска права старијих жена и везе између старења и рода (A/76/157), утицај КОВИД-19 на уживање људских права од стране старијих (A/75/205), уживање права на адекватно становање од стране старијих (A/77/239), право на аутономију и независност старијих и право старијих на негу (A/HRC/30/43), људска права старијих лишених слободе (A/HRC/51/27), људска права старијих у ванредним ситуацијама (A/HRC/42/43) и у контексту катастрофа

11. Примајући к знању с нарочитим зебњама закључке Независног експерта из *Извештаја о насиљу, против злоупотребе и занемаривања старијих* (A/HRC/54/26) и захтевајући од држава да примене *Резолуцију 54/13* Савета за људска права Уједињених нација, која позива све државе чланице да забране дискриминацију старијих. Наведено обухвата предузимање мера заштите њихових људских права и слобода у свим аспектима живота, борбу против ејџизма као основног узрока лошег поступања, установљавање ефективних механизма правне заштите и обезбеђивање приступа правди за жртве и преживеле, без обзира на године живота, пол, сексуалну оријентацију и родни идентитет, етничко порекло, расу, инвалидитет, религију или друге основе (процедуре 4, 5 и 6).
12. Примајући к знању са зебњом закључке *Ажуриране ОНСНР-ове студије из 2021. године о потенцијалним нормативним пропустима у заштити људских права старијих*, у којој се документује постојање пропуста у заштити људских права на националном, регионалном и глобалном нивоу и потреба за концентрисаним напором да се одговори на ове пропусте, између осталог кроз постојеће оквире људских права.
13. Наглашавајући суштинске доприносе старијих функционисању друштава и њихову изузетно вредну улогу у подстицању инклузивних, старосно прилагођених окружења.
14. Будући свесни чињенице да старије жене често доживљавају вишеструке и разноврсне форме дискриминације, које их стављају у повишен ризик од насиља, злоупотребе и занемаривања и указујући на нужност да се на ове ставке обухватно одговори.
15. Истичући да ејџизам, нарочито старосно заснована дискриминација, представља значајну препреку за потпуно и ефективно уживање свих људских права од стране старијих, те да се мора систематски третирати.
16. Уочавајући да се старији често сусрећу са препрекама у приступу правди и правној помоћи, што води ка одсуству правног лека за кршења и злоупотребе људских права.
17. Препознајући дигиталну поделу и наглашавајући хитност промовисања правичности и минимизирања предрасуда, кроз увећан приступ и избегавање социјалног искључивања и дигиталних подела. То подразумева унапређивање напора да се старијима, укључујући старије жене и старије који припадају маргинализованим групама, обезбеде дигиталне вештине, повезаност, приступачне и приушћиве технологије и алатке. Истовремено, корисници морају бити заштићени од упада, превара и обмана и других кршења њихових

изазваних климатским променама (A/78/226) и пропусте у вези са подацима који постоје у спреси са старијима и њихом уживањем људских права (A/HRC/45/14).

права, приликом коришћења дигиталних уређаја и апликација. Промовисање кориснички подесне дигитализације, унапређење дигиталних вештина и дигиталне писмености за оснаживање старијих да учествују у све дигитализованијем свету, уз истовремено обезбеђивање права на приступ информацијама, партиципације и услуга кроз приступ дигиталним уређајима и интернету, као и подесним офлајн и другим безбедним алтернативама у кориснички подесним и приступачним форматима. Ове мере су у складу са *Принципима Уједињених нација за старије из 1991. године, Мадридским међународним планом акције о старењу из 2002. године и Циљевима одрживог развоја.*

18. Препознајући да се старији суочавају са низом специфичних препрека пред уживањем људских права, укључујући одсуство приступа квалитетној здравственој заштити, подршци и услугама, заштити и подршци менталног здравља, психо-социјалној подршци, дуготрајној нези и подршци које уважавају права, нези на крају живота и палијативној нези. Различите услуге подршке морају се интегрисати на свим нивоима, како би се осигурало промовисање инклузивних заједница и окружења респонзивних на различите генерације и како би се осигурали достојанство, аутономија и независност старијих, да би им се омогућило да остану у својим домовима иако старе, уз уважавање њихових индивидуалних избора и жеља; исто тако, уважавајући да се права старијих морају интегрисати у комплетан опсег система и мера социјалне сигурности и осигурати њихов једнак приступ.⁴
19. Водећи рачуна о закључцима из *Извештаја о утицају болести корона вируса (КОВИД-19) на уживање свих људских права од стране старијих (А/75/205)* Независног експерта и признајући темељни утицај пандемије КОВИД-19 на људска права старијих. Ова глобална криза оштро је открила вулнерабилности са којима се суочавају старији, који су знатно више изложени ризику од тешких болести и морталитета: дугачки периоди затварања, нарочито у сврху заштите старијих и вулнерабилних, ненамерно су угрозили социјално и економско благостање старијих, нарочито оних који живе сами. Приступачна здравствена заштита, укључујући ментално здравље и психо-социјална подршка, правична дистрибуција вакцина, борба против ејџизма и социјалне изолације, постали су критичне области које су захтевале ургентну пажњу. Поред тога, пандемија је нагласила хитност у премошћавању дигиталне поделе, како би се старијима осигурало комплетно учешће у све дигиталнијем свету. Адекватни, разложени подаци и даље су суштинска компонента за заснованост одговора на

---

⁴ Укорењавање у договорену терминологију *Резолуције о централности неге и подршке из перспективе људских права (А/НRC/54/L.6/Rev.1)* Савета за људска права Уједињених нација.

КОВИД-19 код старијих на правима, који обезбеђују потребне основе за прилагођену подршку и заштиту.

20. Уважавајући да су тематски споразуми о људским правима, укључујући *Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима (ICESCR)*, *Међународни пакт о грађанским и политичким правима (ICCPR)*, *Конвенцију о елиминисању свих форми дискриминације жена (CEDAW)*, *Конвенцију о правима детета (CRC)* и *Конвенцију о правима особа са инвалидитетом (CRPD)* и регионални споразуми о људским правима старијих подстакли промене на различитим нивоима.

Радни део:

Учесници подстичу државе чланице на конструктивно укључивање у процес рада Отворене радне групе за старење између две седнице, чији је фокус на идентификовању потенцијалних нормативних и имплементационих пропуста и опција њиховог најбољег разрешавања:

- Разматрањем бројних информација које су већ сакупљене о примени и о специфичним потенцијалним нормативним и имплементационим пропустима у постојећем међународном оквиру људских права за заштиту људских права старијих; и
- Узимањем у обзир њихових мишљења о најбољим начинима разрешавања ових потенцијалних пропуста и разматрањем предности и недостатака наредних опција:
  - Хитне акције унапређења коришћења постојећих инструмената и механизма заштите људских права старијих, укључујући унапређење ефикасности постојећих механизма за разрешавање ових питања систематски и обухватно;
  - Разматрањем додатних протокола на постојећу Конвенцију, који би могли да буду експлицитно усмерени на борбу против дискриминације по основу година живота; и
  - Стварањем новог обухватног правно обавезујућег документа.⁵

---

⁵ Кинески национални комитет о старењу: Више пажње је потребно посветити економском и социјалном развоју, како би се обезбедила боља заштита старијих. Међународна заједница и даље нема уједначено мишљење, због чега и формулисање новог оквира треба базирати на консензусу међународне заједнице.

Пружање подршке раду ко-фацитатора:

Учесници су исказали похвале за изванредан рад именованих ко-фацитатора из Бразила и Португалије на унапређивању заштите људских права старијих. Њихова посвећеност и заједнички напори су од инструменталног значаја за долазак до инклузивних и ефективних решења.

У сврху подстицања уживања свих људских права од стране старијих на једнаком основу са другима, учесници:

- Уважавају иницијативу коју је спровела Отворена радна група за старење у својој *Одлуци 13/1* током 13. заседања. Овом одлуком, ко-фацитаторима је поверен задатак формулисања препорука које ће бити договорене у комуникацији између влада. Ове одлуке, у складу са *Резолуцијом 77/190*, треба да буду размотрене на четрнаестом заседању Радне групе, а затим представљене Генералној скупштини. Фокус је на евалуирању постојећег међународног оквира који се односи на људска права старијих, као и на прецизном утврђивању потенцијалних пропуста у њиховој заштити и стога пружању подршке напорима да се формулишу препоруке.
- Узимају у обзир наредне потенцијалне пропусте у нормативном оквиру и/или практичној примени права усклађених са темама које разматра Отворена радна група:
  - **Једнакост и не-дискриминација (уп. UDHR, ICESCR, ICCPR, CEDAW и CRPD):** Обезбеђивање да старији имају једнак приступ ресурсима, приликама и услугама, без дискриминације и на једнаком основу са другима,
  - **Насиље, занемаривање и злоупотреба (уп. ICESCR, ICCPR, CEDAW, CRPD и различите конвенције ILO-а):** Механизми превенције, откривања и одговора, ради заштите старијих од различитих врста насиља, занемаривања, злоупотреба и искоришћавања у различитим окружењима и од стране различитих починилаца,
  - **Дуготрајна заштита и палијативна нега (уп. UDHR, ICESCR и CRPD):** Доступност, приуштљивост и квалитет услуга дуготрајне заштите и палијативне неге за старије,
  - **Аутономија и независност (уп. ICCPR и CRPD):** Политике и системи подршке који ће да омогуће старијима да задрже своју независност и да доносе одлуке које се односе на њихове животе,

- **Социјална заштита и сигурност (уп. ICESCR, CRPD и различите конвенције ILO-а):** Обезбеђивање да старији имају приступ адекватним мерама социјалне заштите, укључујући минималну социјалну заштиту,
- **Образовање, обука, целоживотно учење и изградња капацитета (уп. ICESCR и CRPD):** Обезбеђивање формалних и неформалних прилика за целоживотно учење и развој вештина, изван професионалног образовања, за старије,
- **Право на рад и приступ тржишту рада (уп. ICESCR):** Уклањање препрека за запошљавање и смислено учешће старијих на тржишту рада,
- **Приступ правди (уп. ICESCR и CRPD):** Приступ правди за старије обухвата више од пуке законске подршке, проширује се на уклањање културних, географских, технолошких и системских препрека, обезбеђивање правичности, обезбеђивање едукације о правима и имплементирање механизма алтернативног решавања спорова, што захтева обухватан приступ који укључују различите актере, како би се створио истински приступачан и инклузиван систем правде,
- **Допринос старијих одрживом развоју (уп. SDGs):** Препознавање и пуно коришћење вредних доприноса старијих у различитим областима одрживог развоја,
- **Економска сигурност (уп. ICESCR):** Обезбеђивање да старији имају економске ресурсе довољне за адекватан животни стандард и вођење достојанствених живота,
- **Право на здравље и приступ здравственим службама (уп. UDHR, ICESCR и CRPD):** Гарантовање доступних, приступачних, прихватљивих и квалитетних здравствених услуга, укључујући превентивну и специјализовану негу старијих, у јавним и приватним системима,
- **Социјално укључивање (уп. ICESCR, ICCPR и CRPD):** Промовисање социјалног укључивања за старије, унапређивање културе поштовања и разумевања, борба против ејџизма и заговарање за универзалне шеме и приступачност. Витални кораци су подизање свести о значају инклузивности, подстицање међугенерациских веза и оснаживање старијих да учествују у процесима одлучивања. Круцијално је стварање старосно прилагођених заједница, нуђење различитих културних и рекреативних активности и обезбеђивање приступачне комуникације. Додатно, кључни аспекти су пружање прилика за запошљавање, прилагођених здравствених услуга и борба против социјалне изолације. Заступање за политике и законодавство који штите

права и благостање старијих допуњују ову обухватну стратегију социјалног укључивања,

- **Приступачност, инфраструктура и пребивалиште (транспорт, смештај и приступ) (уп. ICESCR и CRPD):** Обезбеђивање да физичка окружења буду безбедна, приуштљива, приступачна, интегрисана и одржива, како би испуњавала различите потребе и интересе старијих,
- **Учешће у јавном животу и процесима доношења одлука:** Олакшавање смисленог укључивања старијих у јавни живот и у процесе доношења одлука на свим нивоима, укључујући питања њихове неге.

Листа области у којима су идентификовани потенцијални пропусти, има за сврху да информише, руководи и подржи ко-фацилитаторе у њиховим припремама за четрнаесто заседање Отворене радне групе 2024. године. Међутим, не треба заборавити да области које су наведене, нису све оне у којима има недостатака приликом имплементације постојећег оквира људских права и једнаког уживања људских права од стране старијих.

Превели са енглеског и приредили

Наталија Перишић, Наташа Тодоровић и Мулутин Врачевић